

УДК 332.142.4

JEL O 18, R 58

DOI: 10.31471/2409-0948-2019-2(20)-123-132

Сімків Лілія Євгенівна
доктор економічних наук, доцент
завідувач кафедри теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
76019, Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15
e-mail: simkivlilya@gmail.com
ORCID <http://orcid.org/0000-0001-8270-237X>

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІЙ З ОСОБЛИВИМИ ПРОБЛЕМАМИ РОЗВИТКУ

Анотація. В статті обґрунтовано шляхи покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських). Відповідно до поставленої мети, у роботі використано такі методи економічних досліджень: аналізу та синтезу; абстрактно-логічний – для формування мети та завдань дослідження; діалектичний та системного аналізу – для опрацювання теоретико-методичних положень, узагальнення літературних джерел, формування висновків.

Зазначено, що сучасні тенденції щодо управління розвитком територій з особливими потребами повинні орієнтуватися на принципи партнерства та координації, стратегічного планування, цільового спрямування коштів. Тому регіональна економічна політика, яка реалізується на цих територіях, це політика, що орієнтується на можливості для майбутнього, мобілізуючи й стимулюючи неефективно використаний потенціал.

Обґрунтовано, що для покращення ресурсного забезпечення сільських та гірських територій необхідним є виконання таких завдань: стимулювання аграрного виробництва, лісопереробки (для гірських територій); сприяння диверсифікації економіки сільських і гірських територій; розвиток інфраструктури сільських і гірських територій; розвиток людського потенціалу. Закцентовано увагу, що в сучасних умовах для цих територій має бути запроваджений диференційований підхід до вибору інструментів державної підтримки їх розвитку, який забезпечить поєднання економічних і соціальних цілей. Ці інструменти стосуються сфери планування використання земель цих територій, сприяння диверсифікації їх економіки, стимулювання зайнятості, розвитку малого підприємництва, фінансування розвиткових проєктів, надання субвенцій та дотацій в рамках реалізації механізмів державної регіональної політики та адресне фінансування суб'єктів підприємництва.

Доведено, що практична реалізація визначених завдань, сприятиме удосконаленню регіональної економічної політики, усуненню міжрегіональних диспропорцій, досягненню нових цілей розвитку територій з особливими потребами в контексті адміністративної і фінансової децентралізації.

Ключові слова: регіональна економічна політика, ендегенний потенціал, сільські території, гірські території, диверсифікація, інфраструктура, інклюзивний розвиток.

Simkiv Liliia Yevgenivna
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Head of Department of theory of Economics and management
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
76019, Ivano-Frankivsk, St. Carpathian, 15
e-mail: simkivlilya@gmail.com

WAYS TO IMPROVE RESOURCE PROVISION OF TERRITORIES WITH SPECIAL DEVELOPMENTAL PROBLEMS

Abstract. The article substantiates ways to improve resource provision of territories with special developmental problems (rural, mountainous). According to the goal, the following methods of economic research are used in the manuscript: analysis and synthesis; abstract-logical – to form the purpose and objectives of the research; dialectical and systematic analysis – to study the theoretical and methodological positions, the synthesis of literary sources, the formation of conclusions.

It is noted that the current trends in the management of the development of territories with special needs should be guided by the principles of partnership and coordination, strategic planning, and targeted funds. Therefore, the regional economic policy implemented in these territories is a policy that defines and focuses on opportunities for the future, mobilizing and stimulating inefficiently used potential.

It is grounded that in order to improve the resource provision of rural and mountain territories, the following tasks are necessary: stimulation of agrarian production, forest processing (for mountainous territories); promoting diversification of the economy of rural and mountain areas; development of infrastructure of rural and mountain territories; development of human potential. It is emphasized that in today's conditions a differentiated approach should be introduced for these territories to choose the instruments of state support for their development, which will ensure a combination of economic and social goals. The instruments relate to the planning of land use in the territories, promotion of diversification of their economies, stimulation of employment, development of small businesses, financing of development projects, provision of subventions and grants as part of the implementation of state regional policy mechanisms and targeted financing of business entities.

It is proved that the practical fulfillment of certain tasks will contribute to the improvement of regional economic policy, the solution of the problem of eliminating interregional imbalances, and the achievement of new goals for the development of territories with special needs in the context of administrative and financial decentralization.

Keywords: regional economic policy, endogenous potential, rural territories, mountain territories, diversification, infrastructure, inclusive development

Вступ. Важливою передумовою ефективного розвитку регіонів в Україні та їх економічного зростання є формування та реалізація регіональної економічної політики, яка повинна бути спрямована на вирішення стратегічних, а не поточних проблем регіональної економіки. Основною особливістю формування цієї політики залишається її акцент на децентралізацію влади, необхідність дієвого місцевого самоврядування та удосконалення політики розвитку територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських), які пов'язані інтенсивними економічними, виробничими, комунально-побутовими, трудовими, культурними, рекреаційними та природоохоронними зв'язками.

З метою уникнення ризиків важливим моментом, який необхідно враховувати, є відповідність цілей регіональної економічної політики цілям, які визначені в державних стратегічних документах: Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, регіональних та місцевих стратегіях соціально-економічного розвитку.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій. Розробка теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування та удосконалення регіональної економічної політики є предметом наукових досліджень таких українських учених, як С. Біла [1], Р. Білик [2], З. Варналій [2], В. Жук [1], М. Кушнір [1], А. Ткачук [3], О. Шевченко [1], С. Шульц [4] та

ін. Вивченням проблем розвитку сільських, гірських територій присвячені праці С. Газуда [10], І. Колодійчука [6], В.П. Мікловди [9], М. М. Пітюлича [8], В. Польовської [7] та ін.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак в умовах реалізації реформи адміністративно-фінансової децентралізації, яка спрямована на перерозподіл повноважень і функцій між місцевим, регіональним та державним рівнем, подальших досліджень потребує покращення ресурсного забезпечення розвитку територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських).

Формування цілей статті. Головною метою нашого дослідження є обґрунтування шляхів покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських) через стимулювання аграрного виробництва, лісопереробки (для гірських територій); сприяння диверсифікації економіки сільських і гірських територій; розвиток інфраструктури сільських і гірських територій; розвиток людського потенціалу.

Відповідно до поставленої мети, у роботі використано такі методи економічних досліджень: аналізу та синтезу; абстрактно-логічний – для формування мети та завдань дослідження; діалектичний та системного аналізу – для опрацювання теоретико-методичних положень, узагальнення літературних джерел, формування висновків.

Висвітлення основного матеріалу. Посилення диференціації регіонального економічного розвитку та якості життя населення в Україні і надалі залишається актуальною проблемою сьогодення. Особливо загострення соціально-економічних проблем характерне для сільських та гірських територій, які характеризуються невисоким рівнем якості життя та соціальної забезпеченості населення. Це зумовлено недостатнім ресурсним забезпеченням, низьким рівнем розвитку дорожньо-транспортної, житлово-комунальної, комунікаційної та соціальної інфраструктури, недостатньою забезпеченістю населення об'єктами торгівлі та споживчих послуг, нерозвиненістю мережі інституцій, які надають соціальні послуги. Недостатня ефективність використання соціально-економічного потенціалу, застарілі методи господарювання, низький рівень розвитку підприємництва та ділової інфраструктури продовжують гальмувати процеси модернізації економіки сільських територій [5, с. 87].

Для покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських) необхідним є виконання таких завдань:

- стимулювання аграрного виробництва, лісопереробки (для гірських територій);
- сприяння диверсифікації економіки сільських і гірських територій;
- розвиток інфраструктури сільських і гірських територій;
- розвиток людського потенціалу.

Дослідження особливостей і механізмів регулювання розвитку сільських, гірських та інших проблемних територій України зумовлено необхідністю вирішення комплексу проблем локального, регіонального та загальнонаціонального значення. Більшість із цих територій перебувають у стані тривалої стагнації, для них характерна низька інтенсивність господарської діяльності, слабо диверсифікована структура господарства, недостатньо розвинута соціальна сфера, безробіття, низький рівень життя населення, незадовільне енергетичне забезпечення. Тому цілком закономірно, що всі вони потребують особливої політики регіонального розвитку, яка повинна носити вибірковий вплив і постійно корегуватися залежно від економічної кон'юнктури, змінювати інструменти впливу та забезпечувати інваріантність цілей розвитку. Це обумовлено зростанням диспропорційності економічного розвитку уже між самими сільськими територіями.

В Україні відсутня дієздатна система управління розвитком цих територій, яка б дозволила побудувати структуровану, стабільну економіку в їх межах. Функції місцевих органів влади є усталеними, націленими в основному на поточне управління. Звісно, що в умовах реформування адміністративно-територіального устрою країни та децентралізації

влади є тенденція до змін в організаційній системі управління, яка повинна максимально враховувати особливі умови сільських, гірських та інших проблемних територій.

В Україні наявна система стимулювання розвитку сільських, гірських та інших проблемних територій має вузький набір засобів заохочення й не створює дієвих стимулів для ефективного управління їх розвитком. Традиційні інструменти та механізми спрямовують на вирішення хронічних проблем соціально-економічного розвитку цих територій і не сприяють мотивації для саморозвитку, активізації економічної ініціативи на місцях та максимального використання внутрішнього потенціалу. Неefективним є і використання державних ресурсів через неналежну координацію роботи галузевих міністерств та інших органів державної виконавчої влади (як головних розпорядників коштів державного бюджету), що також не забезпечує розвиток сільських, гірських та інших проблемних територій. Частка інвестиційних коштів у ці райони в загальній структурі інвестицій, які надходять до України, є незначною і має тенденцію щороку скорочуватися. Органи місцевого самоврядування через відсутність ресурсів і повноважень теж не можуть впливати на їх економічний розвиток.

Очевидним є те, що потенціал територій з особливими потребами розвитку не означає автоматичне перетворення обмежених ресурсів на економічні ефекти. Для цього необхідним є розроблення дієвого та ефективного механізму, який передбачає створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку сільських, гірських та інших проблемних територій в Україні, визначення поля спільної дії, формування ефективного та прозорого механізму фінансово-інвестиційного забезпечення регіонального розвитку, гарантування фінансової дієздатності місцевих громад, сприяння розвитку системи місцевого самоврядування, оптимізації системи територіальної організації влади тощо [6, с. 121].

Це дає підстави стверджувати, що сучасні тенденції щодо управління розвитком територій з особливими потребами повинні орієнтуватися на принципи партнерства та координації, стратегічного планування, цільового спрямування коштів. Таким чином, сучасна регіональна економічна політика, яка реалізується на цих територіях, це політика, що орієнтується на можливості для майбутнього, мобілізуючи й стимулюючи неефективно використаний потенціал.

Основними складниками формування регіональної економічної політики розвитку сільських, гірських територій повинні бути перехід від політики дотацій до політики розвитку, виявлення конкурентних переваг і формування конкурентоздатної територіальної економіки, розроблення та реалізація програм регіонального розвитку депресивних територій, наукова підтримка із залученням науково-дослідних закладів, популяризація пріоритетних видів економічної діяльності та історично цінних, домінування суспільних та екологічних інтересів над економічними тощо [7, с. 162].

Враховуючи вищесказане, зазначмо, що важливим завданням, розв'язання якого матиме позитивний вплив на покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку, є стимулювання аграрного виробництва, лісопереробки (для гірських територій). За останні 27 років структура сільськогосподарського виробництва зазнала значних змін, що негативно позначилося на якості життя мешканців сільських територій. Приватизація земель і перехід до ринкової економіки не дали очікуваних результатів. Ціни на сільськогосподарську продукцію доходять до рівня розвинутих країн Європи у той час, як заняття аграрним виробництвом не дає більшого прибутку його працівникам. Крім того, аграрний сектор не в змозі вирішити проблему зайнятості сільського населення. Головними причинами низького рівня життя, відтоку та загального старіння населення в сільських і гірських місцевостях є слабкі можливості для зайнятості та занепад соціальної інфраструктури цих територій. Села (особливо гірські) стали неперспективним для молоді і фактично приречені на деградацію. Вочевидь, підходи до регулювання розвитку проблемних територій шансів на їх відродження не мають.

Стимулювання аграрного сектора та лісопереробки передбачає техніко-технологічне переобладнання виробництва, запровадження ресурсозбережних та безвідходних технологій, формування інноваційно-активного кадрового потенціалу. Умовою стимулювання аграрного виробництва та лісопереробки є також створення інституційних та економічних передумов для залучення інвестицій та активізації інноваційних процесів, реалізація державних програм соціально-економічного розвитку сільських та гірських територій, мобілізація внутрішніх джерел та власного потенціалу розвитку, спрямованого на технологічне переобладнання сільськогосподарського виробництва та лісопереробки з метою підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Невід'ємним складником цього процесу є децентралізація, яка передбачає укрупнення територій, що надасть перевагу новоутвореним територіальним формуванням, оскільки поглиблюється суспільний поділ праці, розширюються кооперативні виробничі зв'язки, ринки збуту, можливості спільного освоєння і використання наявних виробничих потужностей і природних ресурсів, розвитку місцевої інфраструктури. Звідси – багатовекторність стратегій поведінки новосформованих територіальних громад, які можуть мати свою стратегію розвитку, розроблену з врахуванням власного виробничо-ресурсного потенціалу і інтересів економічних суб'єктів [8, с. 58].

Наступним завданням, розв'язання якого матиме позитивний вплив на покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку, є сприяння диверсифікації економіки сільських і гірських територій, яка створює мультиплікаційний ефект в інших сферах господарювання, приводить до формування різних організаційно-правових форм, а саме: індивідуально-приватних, акціонерних, кооперативних, державних, некомерційних організацій, різних пайових фондів тощо. Всі вони відрізняються між собою за функціями, завданнями, які виконують, рівнем відповідальності, правами щодо прийняття господарських рішень, організацією управління.

Диверсифікація забезпечить поетапний перехід від монофункціональної сільської економіки до поліфункціональної моделі господарювання на селі, перехід від економіки виживання до економіки розвитку, яка визначатиме майбутнє сільських поселень. Погоджуємося з думкою науковців, що значно дешевше створити умови для економічного росту цих територій, ніж постійно їх підтримувати шляхом надання дотацій, субвенцій, доплат, які є, з одного боку, засобом фінансування поточних витрат, а з іншого – спробою нівелювати значну диференціацію в доходах населення [9, с. 11].

Диверсифікація економіки повинна відбуватися в таких напрямках:

- стимулювання розширення асортименту продукції сільськогосподарського виробництва та лісопереробки, що сприятиме формуванню конкурентоздатних підприємств, виробництву конкурентоздатної продукції, трудовій зайнятості населення;
- підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу у сільських та гірських територіях, що сприятиме самозайнятості населення, розвитку індивідуального підприємництва, створенню збалансованої інфраструктури об'єктів торгівлі та закладів побуту, підвищенню якості надання послуг тощо;
- розвиток народних промислів в сільській місцевості, що забезпечує збереження мови, культури, традицій нації.

Таким чином, процес диверсифікації відкриває простір для розвитку в сільських і гірських населених пунктах різних господарських форм і видів діяльності, що формуватиме нові робочі місця і розширюватиме сферу зайнятості населення, підвищуватиме доходи, сприятиме відновленню і розвитку інфраструктури. Все це матиме вплив на формування пріоритетів розвитку цих територій. В процесі децентралізації розвиток самоврядних територіальних громад супроводжується наділенням їх найважливішими функціями життєзабезпечення, головною з яких, звісно ж, стане забезпечення зайнятості. Тому не важко спрогнозувати, що, маючи відповідні фінансові ресурси, органи місцевого самоврядування спрямовуватимуть їх перш за все на розвиток

тих сфер господарювання, які будуть ефективно використовувати місцевий ресурсний потенціал, забезпечувати його повне перероблення, здійснювати завершений цикл виробництва. Це забезпечить стабільне надходження фінансових ресурсів до місцевих бюджетів. Така ситуація призведе до того, що в кожному населеному пункті можуть формуватися місцеві пріоритети, які не обов'язково будуть узгоджені з регіональними. Але, як слушно зауважує М. М. Пітюлич, це не треба сприймати як прояв місництва чи місцевого егоїзму, а тим паче - відособленості. Їх слід сприймати як об'єктивні процеси, які детерміновані не тільки економічними інтересами, а й історичними досвідом та традиціями господарювання місцевого населення, його схильністю до мобільності, інновативності [8, с. 164]. Слід зазначити, що без участі широких верств населення до процесу прийняття рішень, партнерства між державним і приватним секторами, багаторівневої участі держави диверсифікувати соціально-економічну структуру сільських і гірських територій неможливо.

Не менш важливим завданням щодо покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку є розвиток інфраструктури сільських та гірських територій, що сприятиме забезпеченню добробуту населення, його всебічному розвитку.

Створення повноцінного життєвого середовища та надання якісних соціальних послуг населенню потребує таких заходів:

- розширення об'єктів виробничої інфраструктури з метою забезпечення діючих та створення нових виробничих потужностей;
- розширення об'єктів соціальної інфраструктури з метою забезпечення комфортного проживання та надання мешканцям широкого асортименту якісних соціальних послуг;
- удосконалення та розширення прикордонної інфраструктури для розвитку транскордонного співробітництва з країнами Євросоюзу та іншими державами;
- удосконалення ринкової інфраструктури, розвиток якої забезпечить формування сприятливої кон'юнктури ринку.

Через потребу створення повноцінного життєвого середовища та підвищення ефективності функціонування господарських комплексів сільських та гірських територій, територіальна організація інфраструктури повинна відповідати таким критеріям:

- збалансованість певної підсистеми регіонального господарського комплексу з іншими структурними утвореннями, підтримання територіальних та галузевих пропорцій між її ланками;
- комплексність на рівні регіону й на рівні населеного пункту залежно від чисельності населення та його статеві-вікової структури, особливостей системи розселення;
- ієрархічність, тобто зв'язок між складом об'єктів у населеному пункті та її розміром і адміністративно-господарським значенням [10, с. 46].

Забезпечення комфортного проживання та надання населенню якісних послуг пов'язане з розвитком соціальної інфраструктури, яку Д. К. Семенда [11] вважає сукупністю організацій, послуг і сфер, які забезпечують сприятливі умови життєдіяльності людей на виробництві та в побуті. У широкому розумінні суть соціальної інфраструктури полягає в тому, що вона є комплексом галузей, які забезпечують життєдіяльність населення та розвиток суспільного виробництва. Особливістю соціальної інфраструктури є те, що її галузі не виробляють продукції, але створюють умови для її виробництва [9, с. 206].

Сучасний стан соціальної інфраструктури в сільських і гірських населених пунктах потребує вирішення проблем як на державному, так і на місцевому рівні. Тому заходи регіональної економічної політики повинні концентруватися навколо фінансової допомоги у розбудові інфраструктури цих територій. Варто акцентувати увагу, що значна частина таких заходів є досить капіталомісткими, оскільки окупність коштів забезпечують

протягом тривалого періоду. Враховуючи цей момент, частка державної участі в інфраструктурних програмах розвитку сільських та гірських територій повинна бути досить висока. Дієвим заходом у цьому плані вважаємо перехід від прямого субсидування та дотації проблемних територій до надання інвестицій у створення інфраструктури, покращення знань і навичок робочої сили та стимулювання зростання інноваційності суспільного виробництва, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності територій, добробуту місцевих жителів, подоланню бідності, вдосконаленню системи освіти, охорони здоров'я, створенню підґрунтя для саморозвитку, тобто якісних складників людського капіталу.

Вагомим аргументом цієї позиції є те, що розвиток інфраструктури сьогодні вважають одним з найважливіших факторів інклюзивного зростання. Інклюзивний розвиток передбачає активне залучення населення до процесів політичних, соціальних і економічних змін у регіоні. Однак, якщо забезпечити рівність у розподілі доходів, то це може привести до пасивності більш вмотивованих груп населення від активної участі в цих процесах.

Наукові дослідження й емпіричні розрахунки свідчать про тісний зв'язок між розвитком інфраструктури та інклюзивним зростанням. Так, наприклад, 1 млрд. дол., вкладений в інфраструктуру, безпосередньо створює 15 тис. робочих місць і приблизно 30 тис. додаткових робочих місць в суміжних галузях. Від 2000-х років, Китай інвестує в інфраструктуру щорічно 8-10% ВВП, Таїланд і В'єтнам – понад 7%, Індія – 4-6%, розглядаючи її як платформу для подальших інновацій і вирішення проблем зайнятості [12, с. 23].

Ще одним важливим завданням, розв'язання якого сприятиме ресурсному забезпеченню територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських), є розвиток людського капіталу, що передбачає формування системи регіональної освіти, яка забезпечуватиме потреби сільських і гірських територій у висококваліфікованих фахівцях, розвиток регіональної системи охорони здоров'я, умови для розвитку інституту сімейних лікарів, розширення мережі амбулаторій як відокремлених структурних підрозділів центрів первинної медичної допомоги, популяризацію, збереження та розвиток культури та історичних цінностей населення, яке проживає на цій території.

В сучасних умовах підвищення ефективності використання ендogenous потенціалу розвитку сільських і гірських територій залежить від якості людського та соціального капіталу. Сьогодні доволі часто заходи регуляторного впливу, спрямовані на розвиток економіки цих територій, блокують через неспроможність службовців органів місцевого самоврядування ефективно виконувати покладені на них завдання. Низький рівень компетентності працівників призводить до того, що в багатьох сільських територіальних громадах досі не залучають сучасні механізми використання наявного природно-ресурсного та фінансово-бюджетного потенціалу. Насамперед мова йде про збільшення частки власних надходжень у дохідній частині місцевих бюджетів за рахунок податків на землю та нерухомість, які в розвинених державах світу становлять значну питому вагу у надходженнях місцевих бюджетів базового рівня.

Підвищення якості людського капіталу сільських та гірських територіальних громад можна забезпечити, реалізуючи низку взаємопов'язаних навчально-освітніх проектів і тренінгових програм для працівників органів місцевого самоврядування і депутатів місцевих рад із залученням представників урядових структур, викладачів вищих навчальних закладів і наукових установ НАН України, закордонних і вітчизняних експертів, громадських активістів тощо.

Для відновлення та розвитку людського капіталу на територіях з особливими проблемами розвитку необхідно також створювати ефективні фінансово-кредитні механізми, які забезпечать продуктивну зайнятість українських громадян, економічну доступність житла (насамперед для молодих спеціалістів і багатодітних сімей), стимулювання підприємницької діяльності у пріоритетних сферах економіки цих

населених пунктів (особливо серед незайнятого населення). Упровадження програм житлового будівництва та програм підтримки підприємництва на цих територіях сприятиме подоланню тенденцій до скорочення сільського населення, забезпеченню високих стандартів життя, відродженню будівельної сфери, діяльності об'єктів соціальної інфраструктури, створенню нових робочих місць і, як наслідок, ефективному розвитку територій. Без сумніву, реалізація цих заходів потребує координації зусиль владних структур усіх рівнів управління.

Все це дає підстави стверджувати, що заходи регіональної економічної політики треба спрямовувати на мобілізацію й стимулювання недостатньо використаного потенціалу сільських та гірських територій, базувати на цільовому спрямуванні фінансових ресурсів, орієнтації на розвиток (спрямованість ресурсів на технологічну й технічну модернізацію виробництва), самофінансуванні (стимули покривають лише частину інвестиційних витрат суб'єкта господарювання) та доступності для всіх суб'єктів господарювання за умови виконання чітко встановлених критеріїв.

Відновлення та розвиток людського капіталу як у сільських і гірських територіях, так і в регіонах загалом, актуалізує потребу інклюзивного вектора розвитку, який має на меті створити можливості для всебічного розвитку людського капіталу, скорочення нерівності і бідності, активізації участі в суспільно продуктивній діяльності, створення умов для навчання населення «впродовж усього життя», отримання соціальної вигоди широкими верствами населення (особливо дітьми, жінками, людьми похилого віку), дбайливе використання природних ресурсів і захист навколишнього середовища. Актуальність інклюзивного розвитку пов'язана з тим, що в Україні, як і в інших країнах, постійно зростає розшарування населення.

Висновки. Таким чином, практична реалізація визначених завдань сприятиме удосконаленню регіональної економічної політики, усуненню міжрегіональних диспропорцій, подоланню регіональних проблем, досягненню нових цілей розвитку територій з особливими потребами в контексті адміністративної і фінансової децентралізації. В сучасних умовах для цих територій треба запроваджувати диференційований підхід до вибору інструментів державної підтримки їх розвитку, який поєднає економічні і соціальні цілі. Ці інструменти стосуються сфери планування використання земель цих територій, сприяння диверсифікації їх економіки, стимулювання зайнятості, розвитку малого підприємництва, фінансування розвиткових проєктів, надання субвенцій та дотацій в рамках реалізації механізмів державної регіональної політики та адресне фінансування суб'єктів підприємництва.

Вирішення в Україні основних соціально-економічних проблем сільських та гірських територій зумовлює необхідність переглянути стратегію і тактику регіональної економічної політики. Реалізуючи регіональну економічну політику на засадах саморозвитку, розвиток цих територій зможе вийти на якісно новий рівень, в якому кожен мешканець територіальної громади має стати активним учасником економічних процесів в регіоні. В умовах низької конкурентоспроможності та інвестиційно-інноваційної активності територій з особливими проблемами розвитку гострою є потреба пошуку дієвих механізмів стимулювання діяльності органів місцевого самоврядування, бізнесу та населення щодо прискорення розвитку цих територій на основі ефективного використання їх внутрішнього потенціалу з метою забезпечення якісного економічного зростання та підвищення добробуту громадян. Запропоновані шляхи покращення ресурсного забезпечення територій з особливими проблемами розвитку (сільських, гірських) логічно взаємопов'язані. Це дозволяє отримати ефект синергії, оскільки вирішення одних проблем слугує основою для вирішення усіх наступних.

Література

1. Регіональний вимір соціально-економічного розвитку і засади нової регіональної політики. К.: НІСД, 2013. 82 с.

2. Варналій З.С., Білик Р.Р. Інституційні засади та організаційні механізми політики регіонального розвитку: завдання реформ європейського зразка. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації: [Зб. наук. пр.]*. Львів, 2014. Вип.3 (107). С. 3-11.
3. Ткачук А. Нова державна регіональна політика вимагає гармонізації законодавства. *Стратегія розвитку*. 2017. №5. С.25-29.
4. Шульц С.Л. Регіональна політика в Україні: еволюційні засади та стратегічні перспективи. *Регіональна економіка*. 2014. №3. С.26-36.
5. Сімків Л.Є. Регіональна економічна політика: чинники формування, пріоритети та механізми реалізації: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2018. 380 с.
6. Колодійчук І. Розвиток гірських територій: вітчизняний і зарубіжний контекст. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2016. Vol. 2. No. 4. P. 118–129. Mode of access: www.are-journal.com.
7. Польовська В. В. Активізація розвитку гірських територій регіону: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Ужгород, 2016. 229 с.
8. Пітюлич М. М. Гірські території Українських Карпат: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Ужгород: Гражда, 2015. 320 с.
9. Гірські території Закарпаття: соціально-економічні трансформації: монографія /за заг. ред. В.П. Мікловди. Ужгород: ПП "Бреза", 2012. 262 с.
10. Газуда С. М. Вплив соціальної інфраструктури на сільський розвиток регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2011. Спец. вип. 33. Ч. 3. С. 45-48.
11. Семенда Д.К. Економіка підприємства: навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни. Умань, 2006. 228 с.
12. Кондратьев В. Инфраструктура и экономический рост. *Мировая экономика и международные отношения*. 2011. №11. С. 18-24.

References

1. *Regionalnyi vymir sotsialno-ekonomichnogo rozvytku i zasady regionalnoi polityky*.(2013). К.:NISD [in Ukrainian].
2. Varnalii, Z.S., Bilyk, R.R. (2014). Instytutsiini zasady ta organizansiini mekhanizmy polityky regionalnogo rozvytku: zavdannia reform yevropeiskogo zrazka [Institutional foundations and organizational mechanisms for regional development policy: the problems of european reform]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. Rehional'na polityka v Ukrayini: suchasnyy stan ta shlyakhy aktyvizatsiyi*. Lviv, 3, 3-11 in Ukrainian].
3. Tkachuk, A. (2017). Nova derzhavna rehional'na polityka vymahaye harmonizatsiyi zakonodavstva [The new state regional policy requires harmonization of legislation] *Stratehiya rozvytku - Strategy development*, 5, 25-29 [in Ukrainian].
4. Shul'ts, S.L. (2014). Rehionalna polityka v Ukrayini: evolyutsiyni zasady ta stratehichni perspektyvy [Regional Policy in Ukraine: Evolutionary Principles and Strategic Perspectives] *Rehionalna ekonomika - Regional economics*, 3, 26-36 [in Ukrainian].
5. Simkiv, L.Ye. (2018) *Regionalna ekonomichna polityka: chynnyky, formyvannia, priorytety ta mekhanizmy realizatsii: monografiiia. [Regional economic policy: factors of formation, priorities and mechanisms of realization]*. Ivano-Frankivsk: IFNTUNG [in Ukrainian].
6. Kolodiychuk, I. (2016). Rozvytok hirs'kykh terytoriy: vitchyznyanyy i zarubizhnyy kontekst [Development of mountain territories: domestic and foreign context] *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal* 4 (2), 118–129. Retrieved from: <http://www.are-journal.com>. [in Ukrainian].

7. Pol'ovs'ka, V. V. (2016). Aktyvizatsiya rozvytku hirs'kykh terytoriy rehionu [Activation of the development of mountain territories of the region]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Uzhhorod [in Ukrainian].
8. Pityulych, M. M. (2015). Hirski terytoriyi Ukrayinskykh Karpat: suchasnyy stan ta perspektyvy rozvytku: monohrafiya [Mountain territories of the Ukrainian Carpathians: the present state and prospects of development]. Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].
9. Miklovdy, V.P. (Eds.). (2012). *Hirski terytoriyi Zakarpattya: sotsialno-ekonomichni transformatsiyi: monohrafiya* [Mountain Transcarpathia: socio-economic transformations]. Uzhhorod: PP "Breza" [in Ukrainian].
10. Hazuda, S. M. (2011). Vplyv sotsialnoyi infrastruktury na silsky rozvytok rehionu [The Influence of Social Infrastructure on Rural Development of the Region] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Ekonomika* - Scientific herald of Uzhgorod University. Series: Economics, 33 (3), 45-48. [in Ukrainian].
11. Semenda, D.K. *Ekonomika pidpryyemstva: navch.-metod. posib. dlya samostiynoho vyvchennya dystsypliny*. Uman', 2006. 228
12. Kondratyev, V. (2011). Infrastruktura i ekonomicheskyy rost [Infrastructure and economic growth] *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya* - World economy and international relations, 11, 18-24 [in Ukrainian].